

Top-10 vulnerabilități economice ale Republicii Moldova¹

4 februarie, 2024

Topul este bazat pe estimarea unui indice al vulnerabilității care oferă o evaluare structurată a principalelor surse de vulnerabilitate ale economiei moldovenești, evaluate pe o scară de la -1 (vulnerabilitate minimă) la -5 (vulnerabilitate maximă), pe baza opiniei colective a experților de la „Expert-Grup”. Fiecare sursă de vulnerabilitate identificată este evaluată luând în considerare cei mai importanți factori atenuanți, care sunt, de asemenea, evaluați pe o scară de la +1 la +5 pe baza opiniei colective a experților. Spre deosebire de sursele de vulnerabilitate, scorurile pentru factorii atenuanți sunt cu semnul "plus", deoarece ar trebui să compenseze integral sau parțial sursele de vulnerabilitate care sunt cu semnul minus. Diferența dintre cele două scoruri este egală cu vulnerabilitatea reziduală: vulnerabilitatea care rămâne după luarea în considerare a factorilor atenuanți. În cele mai multe cazuri, vulnerabilitatea reziduală are un semn negativ, deoarece sursele de vulnerabilitate sunt mai puternice în comparație cu factorii atenuanți, necesitând un răspuns politic urgent din partea Guvernului.

Astfel, sunt identificate **3 grupe de vulnerabilitate**: înaltă, medie și joasă. Din **grupa vulnerabilităților înalte** fac parte următoarele: *dependența acută de energia de import, erodarea potențialului de creștere economică, perpetuarea dezechilibrelor bugetare și a deficitului înalt de cont curent*. Aceste vulnerabilități indică asupra importanței și urgenței politicilor orientate spre stimularea investițiilor în eficiență energetică și regenerabile, fortificarea infrastructurii de transport a energiei electrice; prioritizarea suportului financiar pentru companiile care generează valoare adăugată înaltă, asigură transfer tehnologic și penetrează piețe externe, în vederea facilitării tranziției spre un model nou de creștere economică; consolidarea fiscală prin eliminarea graduală a facilităților fiscale și combaterea economiei informale.

Figura 1. Top-10 vulnerabilități economice a Republicii Moldova

	Vulnerabilitatea	Nivel de vulnerabilitate	Factorii atenuanți	Vulnerabilitatea reziduală
1	Dependență acută de energia importată	-5	2	-3
2	Erodarea potențialului de creștere economică	-4	1	-3
3	Dezechilibrele bugetare	-4	1	-3
4	Deficit înalt de cont curent	-4	1	-3
5	Scăderea stocului ISD ca procent din PIB	-3	1	-2
6	Dependența comercială de Ucraina, Belarus și Rusia	-4	2	-2
7	Dependența ridicată de remitențe, care sunt în scădere	-3	2	-1
8	Creșterea datoriei publice și creșterea costurilor de servire a datoriei de stat	-3	2	-1
9	Dependență ridicată de impozitele indirecte	-2	1	-1
10	Riscurile inflaționiste din cauza dependenței de importuri	-3	2	-1

Sursa: elaborată de autori, în baza raportului "Evaluarea tendințelor și perspectivei macroeconomice ale Republicii Moldova în contextul riscurilor de securitate"

¹ Topul a fost elaborat în baza constatărilor raportului „Evaluarea tendințelor și perspectivei macroeconomice ale Republicii Moldova în contextul riscurilor de securitate”, elaborat de Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”, cu suportul CASE (Polonia), finanțat de OSF: <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2901-raport-de-%C8%9B%C4%83-evaluarea-tendin%C8%9B%C8%99i-perspectivei-macroeconomice-ale-republicii-moldova-%C3%AEn-contextul-riscurilor-de-securitate>

Tabel 1. Descrierea vulnerabilităților economice, factorilor atenuanți și vulnerabilităților reziduale

Vulnerabilitate	Scor (1-5)	Factorul (factorii) atenuant (atenuanți)	Scor (1-5)	Vulnerabilitate reziduală	Scor (1-5)	Priorități de politici
1. Dependență acută de energia importată Moldova este dependentă practic în totalitate de importurile de gaze naturale și în proporție de 2/3 din consumul intern de energie importată.	-5	Pe piața gazelor, având în vedere creșterea prețurilor după începerea războiului și aprovizionarea insuficientă din Rusia începând cu toamna anului 2022, Moldova a fost nevoită să achiziționeze gaze de pe piețele internaționale. În același timp, după atacurile rusești asupra infrastructurii energetice a Ucrainei, Moldova s-a trezit în imposibilitatea de a importa energie electrică din Ucraina. A trebuit să cumpere energie electrică din UE, ceea ce a avut implicații majore asupra tarifelor interne. Mai mult, doar sincronizarea în timp record în martie 2022 a sistemelor energetice ucrainene și moldovenești cu sistemul energetic european (ENTSO-E) a permis evitarea întreruperilor de energie electrică. De asemenea, Moldova se angajează să investească mai mult în eficiența energetică și energia regenerabilă, ponderea căreia în total consum de energie electrică a crescut substanțial în ultimii ani.	+2	Dependența energetică rămâne o vulnerabilitate critică a economiei moldovenești, cu implicații sociale, economice și geopolitice majore. Deoarece Moldova are resurse energetice limitate, aceasta poate satisface doar o fracțiune (mai puțin de 16%) din cererea totală din surse interne și este foarte dependentă de energia importată, cum ar fi petrolul și gazele. Infrastructura învechită și eficiența energetică scăzută a sectoarelor rezidențial, guvernamental și comercial dăunează intensității energetice, provoacă o rată ridicată a sărăciei energetice și un impact negativ asupra performanței economice.	-3	- Stimularea investițiilor în eficiență energetică și regenerabile. - Fortificarea infrastructurii de transport a energiei electrice. - Consolidarea capacităților Energocom și eventual altor instituții de resort de a tranzacționa la bursele internaționale de energie.
2. Erodarea potențialului de creștere economică În timp ce în perioada 2004-2013, creșterea economică medie a constituit 4,6% pe an, în perioada 2014-2023 creșterea medie anuală a încetinit la doar 2,2%. PIB-ul este prognozat să crească cu aproximativ 2% în 2024-2025. Această creștere nu este suficientă pentru a asigura convergența către alte țări din Europa Centrală și de Est. Modelul de creștere economică se epuizează, având în vedere emigrarea populației cu vârsta aptă de muncă și activitatea investițională amorfă.	-4	- În 2024, Guvernul a aprobat Strategia Națională de Dezvoltare Economică 2030. - Planul de creștere economică pentru 2025-2027 aprobat de Comisia Europeană urmează să impulsioneze creșterea economică. - Creșterea economică, în ciuda decelerării, va rămâne pozitivă, așa cum se preconizează pentru următorii câțiva ani.	+1	Tranziția către noul model de creștere bazat pe o valoare adăugată și eficiență superioară este incertă , deoarece Strategia Națională de Dezvoltare Economică 2030 a fost aprobată abia în 2024. Rămâne de văzut în ce măsură această strategie se va transpune în politici și programe concrete cu impact tangibil pentru economie. Între timp, perspectivele de creștere economică sugerează că creșterea PIB-ului Republicii Moldova va continua să încetinească.	-3	- Prioritizarea suportului financiar pentru companiile care generează valoare adăugată înaltă, asigură transfer tehnologic și penetrează piețe externe, în vederea facilitării tranziției spre un model nou de creștere economică. - Dezvoltarea instrumentelor pentru facilitarea accesului IMM la surse de finanțare în condiții preferențiale.
3. Perpetuarea dezechilibrelor bugetare În 2023, deficitul bugetar a depășit 5% din PIB, ca urmare a creșterii presiunilor asupra	-4	Guvernul se angajează să îmbunătățească disciplina fiscală și bugetară și, respectiv, să reducă deficitul bugetar în anii următori.	+1	- Presiuni tot mai mari asupra sistemului de finanțe publice , din cauza încetinerii creșterii economice, a informalității economice	-3	Consolidarea fiscală prin eliminarea graduală a facilităților fiscale și combaterea economiei informale.

cheltuielilor publice pentru a atenua consecințele sociale ale crizei inflaționiste din 2022. În 2024 acesta a rămas relativ înalt, fiind estimat la peste 4% din PIB), iar pentru 2025 acesta urmează să rămână la circa 4% din PIB.				ridicate, a problemelor sociale persistente, a îmbătrânirii populației și a constrângerilor infrastructurale. - Veniturile publice se bazează în mare parte pe impozite indirecte. Această configurație în colectarea impozitelor face ca țara să fie mai vulnerabilă la șocurile externe, impozitele indirecte având o volatilitate mai mare.		
<u>4. Deficit înalt de cont curent în contextul economiei mici și deschise</u> Moldova este o economie mică și deschisă, cu raportul dintre comerțul exterior cu bunuri și servicii și PIB oscilând în jurul valorii de 90% în ultimul deceniu (95% în 2023), ceea ce o face deosebit de vulnerabilă la șocuri și fluctuații economice și politice. De la independență, Moldova a înregistrat întotdeauna deficite de cont curent (-12% din PIB în 2023). Începutul războiului din Ucraina în 2022 a declanșat o înrăutățire a contului curent al Moldovei.	-4	Rolul serviciilor în comerțul exterior al Republicii Moldova este în creștere, serviciile reprezentând 41,6% din totalul exporturilor de bunuri și servicii și 15,7% din totalul importurilor (2023). Moldova este exportator net de servicii, iar excedentul comerțului cu servicii a crescut de la 1,1% din PIB în 2009 la 5,4% în 2023. Creșterea exporturilor de servicii înregistrată în 2022 a fost legată în principal de serviciile de călătorie, ale căror exporturi au crescut din cauza unui aflus mare de refugiați ucraineni. Cu toate acestea, principalul motor al creșterii exporturilor de servicii în ultimii ani a fost sectorul IT.	+1	Deficitul comerțului cu bunuri a fost de aproximativ 30% ca raport din PIB în ultimii 10 ani (29,5% în 2023), fără îmbunătățiri semnificative. Exporturile de bunuri au fost în medie de aproximativ 20% ca pondere din PIB (20,7% în 2023), iar importurile de bunuri – aproximativ 50% (50,3% în 2023). Creșterea atât a exporturilor, cât și a importurilor în 2022 a fost determinată în principal de reexporturi (în principal combustibili minerali reexportați în Ucraina). Creșterea importurilor de bunuri a fost cauzată și de o creștere substanțială a prețurilor, în special pentru combustibili și îngrășăminte (în general, prețurile de import au crescut în medie cu 18%, în timp ce prețurile de export au crescut cu 12% începând cu 2021).	-3	- Programe de suport tehnic și financiar pentru investițiile private orientate spre export și pentru transpunerea standardelor UE. - Modernizarea infrastructurii calității, inclusiv crearea și dotarea corespunzătoare a laboratoarelor. - Încurajarea consumului de produse autohtone în rândul populației.
<u>5. Scăderea stocului ISD ca procent din PIB</u> Stocul acumulat de ISD ca pondere în PIB scade încet (de la 47,1% în 2009 la 33,5% în 2023), din cauza unei creșteri mai rapide a PIB-ului. Creșterea stocului ISD a fost mai lentă, având în vedere riscurile ridicate de securitate, incertitudinea și mediul de afaceri complicat.	-3	Există o dinamică pozitivă a intrărilor de ISD, în pofida numeroaselor șocuri și constrângeri din ultimii ani (stocul ISD în USD la sfârșitul anului 2023 era de 2,2 ori mai mare decât la sfârșitul anului 2009).	+1	Moldova continuă să piardă concurența pentru ISD cu alte țări din Europa Centrală și de Est.	-2	- Fortificarea cadrului de supraveghere a pieței și a cadrului concurențial - Dezvoltarea diplomației economice - Creșterea investițiilor în promovarea brandului de țară peste hotare. - Inițierea proceselor de privatizare a companiilor de stat, conform rezultatelor triajului.
<u>6. Dependența comercială de Ucraina, Belarus și Rusia, ceea ce provoacă perturbări comerciale din cauza războiului din Ucraina</u> În 2021, ponderea importurilor Moldovei din Rusia, Ucraina și Belarus a constituit cumulativ 26%. Mai mult, o parte semnificativă a importurilor Moldovei din alte țări au trecut prin	-4	Moldova devine mai ancorată în piața UE. Ponderea exporturilor de mărfuri ale Moldovei către UE a crescut de la 61% în 2021 la 68% în 2024 (ianuarie-noiembrie).	+2	Războiul din Ucraina are în continuare un impact important asupra performanței comerciale generale, alimentând costurile logistice, perturbând lanțurile valorice și afectând economia națională în general.	-2	Creșterea investițiilor în infrastructura logistică.

portul Odesa. Din cauza lipsei accesului la acest hub logistic, mulți importatori au fost nevoiți să schimbe rutele de import, ceea ce a dus la o creștere substanțială a costurilor logistice și de transport, și respectiv la prețuri mai mari pentru consumatori. În 2021, exporturile cumulate ale Moldovei către Rusia, Ucraina și Belarus s-au ridicat la 13,9%. Chiar dacă relațiile comerciale cu Ucraina s-au intensificat de la izbucnirea războiului, Moldova a pierdut o parte din exporturile sale către Rusia și Belarus.						
<u>7. Dependenta ridicată de remitențe, care sunt în scădere</u> Remitențele personale primite din străinătate de către rezidenții Republicii Moldova s-a redus de la 34% din PIB în 2007 la doar 12% în 2023. Înainte de 2022, această dinamică a fost cauzată de un ritm mai rapid de creștere a PIB-ului. În 2022 și 2023, remitențele au scăzut atât în termeni relativi, cât și în termeni absoluți.	-3	- Banca centrală dispune de suficiente rezerve valutare pentru a face față diminuării influxurilor de remiteri. Acesta este motivul pentru care scăderea remitențelor în 2022 și 2023 nu s-a tradus în deprecierea monedei. - Reorientarea geografică a remitențelor din Rusia către UE. Depreciere bruscă a rublei rusești în 2015 a dus la diminuarea remitențelor din Rusia exprimate în valută străină, și nu și-au mai revenit niciodată. Totodată, acordarea regimului fără viză de către UE cetățenilor moldoveni în 2014 a facilitat migrația forței de muncă în UE. Acești factori combinați au indus o schimbare în structura geografică a remitențelor. Astăzi, UE reprezintă mai mult de jumătate (58% în 2023) din remitențele primite de Moldova.	+2	Expunerea Moldovei la remitențe rămâne ridicată, ceea ce ar putea exercita o presiune importantă asupra creșterii economice și a balanței de plăți, având în vedere volatilitatea și tendința de scădere a acestora.	-1	Facilitarea tranziției spre un nou model de creștere economică, bazat pe valoare adăugată și productivitate mai înalte.
<u>8. Creșterea datoriei publice și creșterea costurilor de servire a datoriei de stat</u> În 2023, ponderea datoriei publice în PIB a constituit 35,9%, în creștere de la 27,9% în 2019, ca urmare a șocurilor și crizelor din perioada 2020-2023. Ca urmare, costurile serviciului datoriei în raport cu veniturile bugetului de stat au ajuns la 8,9%, în timp ce în anii precedenți acest indicator a fost la nivelul de 4-5%.	-3	- Datoria publică a Moldovei a fost întotdeauna în limita sustenabilă, chiar și în perioade de șocuri interne și externe. De fapt, Moldova rămâne una dintre cele mai puțin îndatorate țări din regiune. - Creșterea ponderii datoriei/PIB a avut loc în principal din contul datoriei externe, ceea ce presupune o rată a dobânzii mai mică și o maturitate mai mare comparativ cu datoria internă.	+2	- Datoria publică crește în primul rând din cauza cheltuielilor publice sociale, mai degrabă decât a investițiilor, ceea ce ridică îngrijorări cu privire la sustenabilitatea acestei tendințe. - Riscul de curs valutar este alimentat de creșterea stocului de datorie publică externă. - Datoria internă de stat este problematică din cauza costurilor ridicate pentru deservirea acestora și a scadențelor scurte. - Creșterea datoriei publice poate limita accesul la împrumuturi concesionale și poate	-1	- Promovarea în rândul populației și firmelor a investițiilor în valorile mobiliare de stat, ca și precondiție pentru reducerea dobânzilor pentru VMS. - Evitarea contractării de credite pentru cheltuieli curente sau sociale și prioritizarea investițiilor în infrastructură.

				alimenta costurile pentru serviciul datoriei externe.		
9. Dependență ridicată de impozitele indirecte Peste 2/3 din veniturile bugetare provin din impozitele indirecte (în principal TVA), care tind să fie mai volatile în comparație cu impozitele directe. Prin urmare, orice volatilitate a importurilor, a cursului de schimb sau a consumului populației are un impact direct asupra veniturilor bugetare.	-2	- Datoria publică rămâne la un nivel sustenabil și se preconizează că va scădea, ca și pondere în PIB, în următorii ani. - În perioade de criză, sprijinul bugetar extern poate fi un factor important și uneori critic de stabilizare a finanțelor publice.	+1	Veniturile bugetare rămân volatile din cauza acestei particularități structurale, care subminează planificarea bugetară pe termen mediu și lung.	-1	- Combaterea economiei și ocupării informale. - Facilitarea tranziției spre un nou model de creștere economică bazat pe valoare adăugată, productivitate și exporturi.
10. Riscurile inflaționiste ca urmare a dependenței ridicate de importurile de energie și de produse de consum De regulă, BNM reușește să atenueze presiunile inflaționiste și să o mențină inflația aliniată la ținta de 5% (+/- 1,5 p.p.). Cu toate acestea, în cazul șocurilor prețurilor de import (de exemplu, criza energetică din 2022), instrumentele BNM pot fi utilizate doar pentru a atenua efectele secundare ale creșterii inflaționiste, care pot aduce inflația mult peste ținta BNM pentru o anumită perioadă de timp.	-3	- În absența șocurilor interne și externe, BNM reușește să mențină inflația în intervalul țintit . - BNM dispune de capacitățile și instrumentele necesare pentru a asigura o politică monetară antiinflaționistă adecvată. - BNM se bucură de un grad relativ înalt de independență care o ajută să gestioneze presiunile inflaționiste. - BNM este bine capitalizată .	+2	Deși vulnerabilitatea identificată este atenuată de autoritatea monetară, inflația implică costuri sociale majore. Având în vedere că aproximativ 1/3 din populație se află sub pragul sărăciei absolute și peste 40% din consum este reprezentat de produse alimentare și băuturi nealcoolice (15% în medie în UE), populația Republicii Moldova este foarte expusă la orice creștere a prețurilor.	-1	- Eficientizarea canalelor de transmisie a politicii monetare. - Promovarea unei politici monetare preponderent bazată pe inflația anticipată/prognozată. - Asigurarea independenței BNM.